

Yttrande över betänkandet Riktiga betyg är bättre än höga betyg (SOU 2010:96)

Sammanfattning

Skolinspektionen ser ett behov av att utveckla en mer rättssäker betygssättning för eleverna. Den föreslagna möjligheten för rektor att ompröva betyg är ett sätt att öka denna rättssäkerhet. Skolinspektionen anser dock att utredningen inte i tillräcklig grad har utrett vilka faktorer som idag påverkar betygssättningen negativt och vilka åtgärder som inom ramen för befintligt regelverk kan säkerställa en likvärdig och rättvis betygssättning. Inte heller har utredningen tillräckligt analyserat förslagets konsekvenser.

Skolinspektionen bedömer att utredningens förslag i allmänhet och det ökade kravet på lärares dokumentation av elevers kunskaper i relation till mål och betygskriterier i synnerhet medför ett mer omfattande tillsynsuppdrag som sannolikt är resurskrävande.

Generella synpunkter

Skolinspektionen ser ett tydligt behov av en för eleverna mer rättssäker hantering av betygssättningen, men anser att utredningen inte i tillräcklig utsträckning har problematiserat vilka faktorer som idag påverkar betygssättningen negativt och vilka konsekvenser kraftigt utökade krav på lärarnas dokumentation av elevernas kunskaper får. Utredningen konstaterar att rättssäkerheten ökar genom en möjlighet till omprövning av betyg, vilket är en fullt rimlig slutsats. Skolinspektionen menar dock att det redan inom ramen för nu gällande författningar finns möjlighet till åtgärder som sannolikt leder till en mer rättvis och rättssäker betygssättning utan att en möjlighet till omprövning av betyg införs. Skolinspektionens kvalitetsgranskningar och kontrollrättningen av nationella prov ger flera exempel på sådana åtgärder. Framför allt handlar det om att skolorna behöver arbeta med kvalitetssäkringssystem för betygssättningen.

De kvalitetsgranskningar som genomförts av betygssättningen i gymnasieskolan visar att det finns en direkt koppling mellan elevernas förtroende för betygssättning och att de ges tydlig information om på vilka grunder betygen sätts. En viktig insats för att öka rättssäkerheten i betygssättningen är därför kompetensutvecklingsinsatser inriktade mot att höja lärarnas förmåga att tydligt kommunicera grunder för betygssättning och kursplanernas innehåll med

eleverna. Skolorna behöver även säkerställa att enskilda lärare inte sätter betyg utifrån andra kriterier än de nationella betygskriterierna.

Skolinspektionens kontrollrättning av nationella prov visar på omfattande avvikelser mellan ursprungsrättarnas bedömning och kontrollrättarnas. Kontrollrättningen har identifierat olika svårigheter som kan förklara dessa avvikelser. Två sådana svårigheter är alltför omfattande syfte med proven och ett för stort friutrymme i bedömningarna. Skolinspektionen menar att detta friutrymme borde begränsas genom exempelvis mer stringenta och användarvänliga bedömningsanvisningar.

Avsnitt 3.2 Rektorns omprövning av lärarens betygssättning

Skolinspektionen är positiv till att eleverna ges möjlighet till en så rättssäker hantering av betygssättningen som möjligt och menar att den möjlighet för läraren att själv ändra uppenbart oriktiga betyg som införs i den nya skollagen (3 kap. 20 §) är ett viktigt verktyg för att åstadkomma betyg som rätt återspeglar elevernas kunskaper. Utredningens förslag att rektor ska kunna ompröva ett oriktigt betyg kan ge ytterligare förutsättningar för en ökad rättssäkerhet för eleven.

Skolinspektionen bedömer dock att det finns en tydlig risk att rektor på grund av otillräckligt underlag ofta kan komma att få svårigheter att bedöma om en elevs betyg är oriktigt eller inte. Det underlag om en elevs kunskaper som ska ligga till grund för en omprövning kan sannolikt i många fall vara så ofullständigt att en objektiv och allsidig bedömning inte är möjlig. Skolinspektionen delar utredningens bedömning att rektor behöver stöd av andra i bedömningen av underlaget för omprövning vilket medför att rektor måste skapa rutiner för hur en omprövning i praktiken ska genomföras. Sammantaget innebär detta att Skolinspektionens tillsyn behöver lägga extra vikt vid bedömningar både av kvaliteten på det underlag rektor har för att kunna genomföra en omprövning och vilka rutiner rektor har för omprövningsförfarandet, åtminstone inledningsvis.

Avsnitt 3.5 Lärare ska dokumentera elevers kunskaper

Skolinspektionen delar uppfattningen att kravet på lärares dokumentation av elevers kunskaper kan fylla ett viktigt behov i en skolas arbete med att i ökad omfattning sätta riktiga och likvärdiga betyg. Det kan också bidra till att lärarnas kunskap om betygssättning ökar generellt samt att lärarnas information till elever och föräldrar om skälen för betygssättningen blir av högre kvalitet.

Skolinspektionens erfarenheter från den regelbundna tillsynen visar att skolor idag ofta brister i dokumentationen av elevernas kunskapsutveckling. Även om det genom förslaget införs ett tydligt krav på dokumentation vill Skolinspektionen lyfta fram de svårigheter det kan innebära för lärarna att skapa en så fullständig dokumentation av de kvalitativa förmågor en elev uppvisar både skrift-

ligt, muntligt och i praktisk handling att denna dokumentation kan användas som ett tillräckligt tillförlitligt underlag för någon annan än lärarens egen ändring av en elevs betyg.

För Skolinspektionens del innebär förslaget att omfattande resurser behövs för tillsyn över lärarnas dokumentation i förhållande till mål och kriterier i kursplanerna. Hur väl denna dokumentation förhåller sig till mål och kriterier i kursplanerna kan bli relativt enkelt att bedöma för de kunskaper eleven uppvisat skriftligt genom exempelvis prov eller inlämningsuppgifter, men svårt i de fall eleven visat sina kunskaper muntligt och mycket svårt för delar som exempelvis arbetsplatsförlagd utbildning. Dessa svårigheter berörs också i utredningen. En förutsättning för att tillsynen ska kunna ske med god kvalitet är att det finns tydliga föreskrifter och kommentarmaterial redan vid ikraftträdandet.

Erfarenheter från Skolinspektionens regelbundna tillsyn och kvalitetsgranskningar av betygssättning i gymnasieskolan visar att det idag finns brister i lärarnas förmåga att sätta betyg i enlighet med författningarna. Särskilt vanliga brister är att lärarna väger in faktorer i betygssättningen som inte återfinns i betygskriterierna, att lärare inte gör en allsidig bedömning av elevernas kunskaper samt att lärares betygssättning ibland är mer kvantitativ än kvalitativ. Med tanke på dessa konstaterade brister finns det, liksom utredningen konstaterar, vissa farhågor att de omfattande krav på lärares dokumentation av elevers kunskaper som föreslås leder till att en alltför hög andel lärare väljer att öka inslaget av kvantitativt mätbara moment, som exempelvis prov, på bekostnad av inslag där kunskapskvaliteter mäts på sätt som är svårare att tydligt dokumentera. Detta kan i sin tur leda till såväl oriktiga betyg som en kvalitativt lägre kunskapsnivå hos eleverna.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har juristen Ulrika Kullman deltagit.

Ann-Marie Begler

Generaldirektör

Peter Ekborg

Enhetschef / föredragande